

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS IMPLEMENTATION OF PHYSICAL PROFILE SPECIALIST TRAINING

The psychological and pedagogical conditions of the conception of fundamental professional education realization have been analyzed. The pedagogical conditions that allow to train the competitive specialists in physics and mathematics which are capable of a creative approach to the solution of educational problems have been distinguished and analyzed. It was proved that training a creative prospective specialist in physics and mathematics is closely related to the inclusion of students into constructive research activities.

Keywords: fundamentalization, conception of fundamental education, fundamental knowledge, professional pedagogical education, research activities.

УДК 371.385.1

В. І. Абакумова, А. П. Гриценко

ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ УМІНЬ ВИКОРИСТОВУВАТИ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ У ПРОЦЕСІ ЗАСТОСУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ХРЕСТОМАТІЙ З ІСТОРІЇ

У статті проаналізовано основні положення формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси. Розглянуто механізм формування вмінь під час використання паперових та електронних хрестоматій, які дозволяють значно покращити результативність навчально-виховного процесу з історії. Проаналізовано основні види історичних хрестоматій та визначено основні форми роботи старшокласників в умовах використання інформаційних ресурсів.

Ключові слова: формування вмінь, інформаційні ресурси, хрестоматія, вміння, інформація, історія.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Формування вмінь використовувати інформаційні ресурси починається з розуміння ролі інформації в житті суспільства. Сучасний школяр має усвідомлювати, наскільки важливо володіти інформацією, зберігати її, систематизувати і передавати. Освічена людина повинна мати, перш за все, вміння знаходити необхідну інформацію для професійної та повсякденної діяльності, користуватися нею, аналізувати, синтезувати, оцінювати як її, так і її джерела, розміщені у хрестоматіях, використовуючи при цьому новітні інформаційні та комунікаційні технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. У психолого-педагогічній літературі розмаїтість точок зору на поняття «вміння» пояснюється тим, що останні розглядаються як психологічна та педагогічна категорії і мають багатокомпонентну структуру.

Однак незважаючи на значну кількість визначень суті поняття «вміння», більшість науковців погоджується з тим, що вміння – це свідоме володіння певними прийомами діяльності, від наявності яких залежить успіх виконання тієї чи іншої дії [1; 2].

Поняття «формування вмінь» – дидактична категорія. Його зміст, механізми й умови, можливість здійснення педагогічного впливу на цей процес ґрунтуються на фундаментальних працях видатних психологів Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна та інших [3; 4]. Формуванню вмінь і навичок як педагогічній проблемі присвячено праці багатьох педагогів, зокрема Ю. Бабанського, Є. Ільїна, Л. Ітельсона, О. Леонтьєва, В. Оніщука та інших [5; 6; 7; 3; 8].

Формування мети статті. Виходячи із цього, у статті ми ставимо за мету проаналізувати у вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі механізм формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі застосування хрестоматій з історії та узагальнити поняття класифікації означеного процесу в

останні десятиліття.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Хрестоматія (від грец. *chrestomatheia*: *chrestos* – «корисний» і *manthano* – «учусь») – це збірка системно дібраних у навчальних цілях або для самоосвіти матеріалів з якої-небудь галузі знання. З юридичної точки зору хрестоматія – це навчальне видання літературно-художніх, історичних та інших творів чи уривків з них, що є об'єктом вивчення (різновидом хрестоматії є книга для читання) [9]. Зазвичай, матеріали, внесені до хрестоматій, добираються згідно з метою навчання історії. Введені до в хрестоматію тексти часто супроводжуються невеликими довідками про авторів і короткими коментарями щодо вживаних термінів та понять.

У старших класах загальноосвітніх навчальних закладів хрестоматії застосовуються в поєднанні з підручниками та навчальними посібниками, а в середніх класах (5–7-х) хрестоматії мають самостійне значення навчальної книги (підручника) [10]. Традиційна класифікація хрестоматій представлена головним чином трьома видами:

1) хрестоматії історико-літературного характеру, в яких фрагменти творів зібрані за хронологічним принципом та супроводжуються характеристикою творчості автора та бібліографічними відомостями. У вступних статтях наводяться відомості про епоху, життєвий і творчий шлях письменників, короткий аналіз творів;

2) хрестоматії, створені на основі ідейно-художньої спільності певного періоду з невеликою критико-біографічною довідкою про кожного автора;

3) хрестоматії за тематичним принципом.

Одним із напрямів, які дозволяють формувати в учнів уміння використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії, є створення хрестоматій, адаптованих саме для школи. Вони є найбільш поширеною формою залучення школярів до ознайомлення з документами. Ці посібники, власне, становлять тематичні добірки переважно витягів або уривків (інколи текст наводиться повністю) з різноманітних джерел як офіційного, так і наративного характеру, адаптованих до завдань шкільного курсу історії. У залежності від цільового призначення хрестоматії, методологічних засад, на яких ґрунтується праця упорядників, тієї документально-бібліографічної бази, з якої відбувається добір джерельних фрагментів, тощо можна говорити про певний суб'єктивізм у формуванні хрестоматії. Це особливо актуальне за умови використання незначної частки наявного друкованого документального масиву.

З середини 1990-х років було видано низку хрестоматій з історії України для старшокласників упорядниками В. Гусевим і Г. Сургаєм [11], С. Кульчицьким та О. Ганжою [12], В. Сарбеем [13], В. Королем [14], авторським колективом на чолі з П. Панченком [15], а також хрестоматію для вчителів [16]. Також були спроби створення хрестоматій із всесвітньої історії [17; 18]. Однак упорядники В. Духопельников, К. Криlach розробили їх лише для учнів 6–7 класів. Посібники містили добірку документів і завдання до них. Утім серед питань не було жодного щодо роботи із самим інформаційним джерелом. Незначна кількість упорядкування та видання історичних документів у вигляді хрестоматії чи збірок документів з усесвітньої історії свідчить про недостатню увагу до використання джерел хрестоматій на уроках історії у старших класах.

Таким чином, шкільний учитель історії нині має незначний перелік посібників та хрестоматій із зібраними в них історичними документами. До того ж і ті незначні спроби розробляти цю тему більше стосувались історії України. М. Слабошпицький [19; 20] упорядкував уривки художніх творів для вивчення в спеціальних книгах для читання з історії України, що виходили протягом 1999–2004 рр.

У 2008 р. вийшла друком «Історія України. Джерельний літопис» [21] за редакцією В. Червінського та М. Обушного та «Історія України від найдавніших часів до сьогодення» упорядника І. Автушенка [22]. Львівська дослідниця Т. Гошко підготувала ґрунтовну тематичну «Хрестоматію з історії України литовсько-польської доби» [23], оснащену фаховим коментарем.

Крім того, І. Сकिрдою [24; 25] та І. Колядою [26; 27; 28] вже в кінці першого десятиліття 2000-х рр. була реалізована ідея створення збірок документів та книг для читання з історії України і всесвітньої історії. Поряд з історичними документами у навчальних посібниках були розміщені різноманітні додаткові матеріали (уривки із праць науковців, художніх творів тощо) від найдавніших часів до сьогодення. Тексти історичних джерел згруповані за темами, до них запропоновані різноманітні запитання та завдання. Посібники мають пам'ятку «Як вивчати історичне джерело» та методичні рекомендації щодо роботи з писемними джерелами.

В умовах, коли відсутні збірки історичних документів, автором статті А. П. Гриценком в 2011-2015 роках була підготовлена джерельна база для самостійної та колективної роботи учнів старших класів на уроках історії з інформаційними ресурсами. Було дібрано нормативні документи, спогади і свідчення сучасників історичних подій, статистичні дані й таблиці до навчальних курсів «Всесвітня історія» та «Історія України» в 10–11-х класах у відповідності до чинної програми [29]. Основним критерієм, за яким відбувався відбір матеріалу хрестоматій, була його пізнавальна цінність, а також значущість щодо розкриття особливостей перебігу тих чи інших подій та розуміння історичних явищ. Не останню роль відігравала практична доцільність залучення інформативних можливостей першоджерел для формування образного та аналітичного мислення старшокласників. Окреме місце відводилося роботі старшокласників з історичними документами з метою формування в них умінь використовувати інформаційні ресурси у календарних та поурочних планах з курсу історії в десятому класі, підготовлених автором [30].

В останні роки традиційні хрестоматії стають дедалі менш затребуваним джерелом інформації. Вони замінюються онлайновими електронними публікаціями джерел (зокрема, електронними хрестоматіями), які, формуючи по суті новий образ джерельної бази досліджень з історії, набувають дедалі більшої популярності у користувачів.

Електронні хрестоматії, на відміну від друкованих, дають можливість швидко і легко знайти потрібний матеріал за допомогою вбудованої системи пошуку, вони багатофункціональні за рахунок інтерактивності й залучення мультимедіа компонентів. За Г. Можасовою, електронною хрестоматією є збірник текстів, що ілюструє зміст підручника, до складу якого можуть входити документи, літературні твори та фрагменти з них [31]. Таке визначення, на наш погляд, неповною мірою відображає сутність цього електронного видання.

З нашого погляду, електронна хрестоматія – це збірка систематично дібраних матеріалів з навчальною метою певної галузі знання, що існує у вигляді електронного ресурсу і містить пошуковий інструментарій, а також за необхідності мультимедійні компоненти (анімацію, звук, аудіо– та відеофайли, графіку).

У мережі Інтернет починають з'являтися web-ресурси, що належать до електронних хрестоматій. Це так звані он-лайн електронні, або мережеві хрестоматії. Їх переваги для використання вчителями історії під час навчального процесу очевидні: оновлюваність, відкритий доступ, можливість перегляду широкою аудиторією. Прикладом такої публікації можна назвати сайти «Електронная хрестоматия» [32], «Історія політичних і правових вчень» (<http://grachev62.narod.ru/>), «XX з'їзд КПРС» (<http://edu-tsor.edu.cap.ru/>) тощо. Так, сайт «Електронная хрестоматия» має два розділи – «Історія України» та «Всесвітня історія». У них усі документи структуровані за періодами. Проте цей сайт ще перебуває на етапі становлення. Із семи документів чотири, пов'язані з діяльністю В. Леніна. Для старшокласників цікавим буде документ «Конституція Веймарської республіки». Однак текст джерела не супроводжується жодним посиланням та запитанням для його опрацювання. Обмежені і його мультимедійні можливості: досить рідко документи супроводжуються якісним візуальним рядом (зображенням або аудіо– та відеофайлами). До того ж для роботи з таким електронним ресурсом необхідна наявність мережі Інтернет, що, на жаль, є ще не у кожній школі.

Інший тип електронних хрестоматій – off-line електронні хрестоматії (або локальні). Учитель, формуючи у старшокласників уміння використовувати ІР у процесі навчання всесвітньої історії, може поширювати їх на різних носіях, таких як CD-, DVD-диски, flash-

носії. Як правило, вони вимагають інсталяції на жорсткий диск і роботи з ним. Такого виду електронні хрестоматії мають більше можливостей: у них є додаткові опції (можливість створювати закладки, моделювати текст, працювати із зображеннями великого розміру, встановлювати чітке налаштування друку, використовувати гнучкий пошук і т.п.). Недоліком таких хрестоматій є обмежені можливості їх оновлення. Третій тип – електронні хрестоматії комбінованого типу, що можуть використовуватися як у локальному, так і мережевому ресурсі.

В основі даних електронних видань лежить тематичний або хронологічний принцип подання інформації. Більшість з них містять фрагменти оригінальних матеріалів, хоча трапляються і ресурси з повнотекстовими документами. Як правило, такі видання не містять візуального матеріалу, а якщо містять, то низької якості. Проте не всі з перерахованих ресурсів, можна віднести до електронних хрестоматій. Також умовно до цього переліку внесено web-ресурси, які містять посилання на електронні файли для скачування друкованих хрестоматій: «Електронні книги» (<http://knigi4you.net/>), «Некоммерческая электронная библиотека «ImWerden»» (<http://imwerden.de/>), електронна бібліотека «Diasporiana» (<http://diasporiana.org.ua/>), електронна бібліотека «Чтива» (<http://chtyvo.org.ua/>), «Навчально-методична і професійна література» (<http://www.twirpx.com/>) тощо. Ці хрестоматії електронних документів є системою посилань на сайти Інтернету й на конкретні ресурси, згруповані відповідно до розділів навчальної програми з історії для середньої школи.

Перевагою використання електронної хрестоматії на уроках історії в старших класах є можливість вільного використання значно більшого обсягу документів, ніж у посібниках на друкованій основі. У процесі навчання історії електронна хрестоматія дозволяє оптимізувати організацію процесу навчання, широко застосовувати активні форми й методи навчання. Використання учнями під керівництвом вчителя Інтернет-ресурсів не є заміною або новим варіантом підручника. Вони створюють основу для організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів з аналізу та узагальнення історичного матеріалу при широкому використанні індивідуальних і групових форм організації навчального процесу. Активізується пізнавальна активність учнів, забезпечується максимальний самоконтроль і контроль з боку вчителя, з'являється можливість організації групових форм роботи у вигляді спільних проєктів. Методика навчання історії з використанням електронної хрестоматії впливає на формування більш високого рівня мотивованості учнів, має опору на самостійну роботу учнів і містить засоби навчання історії, передбачає і сприяє максимальному використанню групових методів діяльності учнів.

Отже, електронній хрестоматії відводиться важливе місце в сучасному освітньому процесі.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з напрямку. Визначення стану дослідженості проблеми формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії на основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить про те, що питання застосування хрестоматій у процесі навчання історії є важливою проблемою сучасної дидактики.

Уміння використовувати інформаційні ресурси як складова інформаційної компетентності є готовністю людини успішно виконувати певну діяльність з пошуку інформації, працювати з джерелами історичної інформації: користуватися довідковою літературою, Інтернетом, що веде до активного використання ними різних типів інформаційних ресурсів.

Сучасна практика застосування хрестоматій з метою формування вміння використовувати інформаційні ресурси у процесі вивчення історії свідчить про розширення їх кількісного та якісного показників та розвитку у старшокласників умінь здійснювати пошук та аналіз інформації з допомогою, перш за все новітніх (електронних) інформаційних ресурсів: віртуальних музеїв, сайтів архівів, електронних хрестоматій тощо. Електронні хрестоматії та атласи і контурні карти, на відміну від друкованих, дають можливість швидко і легко знайти потрібний матеріал за допомогою вбудованої системи пошуку, вони багатофункціональні за рахунок інтерактивності й залучення мультимедіа компонентів.

Список використаних джерел

1. Баловсяк Н. Х. Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста / Н. Х. Баловсяк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. Збірник 11. – К. : НПУ, 2006. – С. 3–6.
2. Баханов К. О. Висвітлення проблем інновацій у навчанні історії в школі в радянській дидактичній літературі (30–80-х років ХХ ст.) / К. О. Баханов // зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету (Пед. науки). – № 1. – Бердянськ : БДПУ, 2005. – С. 180-190.
3. Баханов К. О. Вступ до історії. 5 кл.: Заліковий зошит для тематичного оцінювання навчальних досягнень / К. О. Баханов. – Х. : Веста : Вид-во «Ранок», 2005. – 32 с.
4. Баханов К. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти : монографія / К. О. Баханов. – Донецьк : ТОВ Юго-Восток, 2005. – 384 с.
5. Абушенко В. Л. Знание / В. Л. Абушенко // Новейший философский словарь: 2-е изд., переработанное и дополненное. – Минск : Интерпрессервис ; Книжный Дом, 2001. – С. 392–394.
6. Балюта Є. І. Історія України. Всесвітня історія. 10 клас: завдання для поточ. та темат. контролю : зошит для учня / Є. І. Балюта, О. С. Голівець. – К. : Генеза, 2013. – 88 с. : рис., табл.
7. Баркова О. В. Питання організації фонду онлайн-ових документів електронної бібліотеки / О. В. Баркова // Реєстрація, зберігання і обробка даних : наук.-техн. журн. / НАН України. Інститут проблем реєстрації інформації; ред. В. В. Петров. – 2002. – Т. 4. – № 2. – С. 85-95.
8. Баханов К. О. Лабораторно-практичні роботи у викладанні історії України : посіб. для вчителя / К. О. Баханов. – К. : Вид-во «Генеза», 1996. – 208 с.
9. Закон України «Про затвердження Порядку надання навчальній літературі, засобам навчання і навчальному обладнанню грифів та свідоцтв Міністерства освіти і науки України» від 23.12.2004 р. № 973 [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Київ : Верховна Рада України 1994-2015]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0628-08> (дата звернення 06.10.2016). – Назва з екрана.
10. Хрестоматія. – Большой энциклопедический словарь. [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://dal.academic.ru/> (дата звернення 30.09.2014) – Назва з екрана.
11. Хрестоматія з історії України : посібник для 7–11 кл. серед. шк. / упоряд. В. І. Гусев, Г. І. Сургай. – К. : Освіта, 1996. – 334 с.
12. Хрестоматія з історії України : посібник для 10 кл. серед. шк. / упоряд. С. В. Кульчицький, О. І. Ганжа. – К. : Освіта, 1998. – 176 с.
13. Хрестоматія з історії України. ХІХ – початок ХХ століття : навч. посіб. для 9 кл. загальноосвітніх навч. закладів / упоряд. В. Г. Сарбей. – К. : Генеза, 2000. – 272 с.
14. Історія України. Документи. Матеріали : посібник / уклад., комент. В. Ю. Король. – К. : Видавничий центр "Академія", 2002. – 448 с.
15. Хрестоматія з новітньої історії України. 1917–1945 роки : посібник для 10 кл. серед. шк. / упоряд. С. Падалка, П. Панченко, Н. Теполухова, Ф. Турченко. – Київ : Генеза, 1998. – 399 с.
16. Хрестоматія з історії України : посіб. для вчителів / В. І. Червінський, В. Є. Кругляков, В. В. Пилипенко та ін. ; за ред. В. І. Червінського. – К. : Вежа, 1996. – 350, [1] с. : табл., карти.
17. Історія стародавнього світу в літературних творах : хрестоматія для 6 кл. серед. шк. / упоряд. К. І. Криlach. – К. : Перун; Ірпінь : [б. в.], 1998. – 398 с.
18. Хрестоматія з історії середніх віків : посіб. для 7 класів серед. шк. / упоряд. В. М. Духопельников ; [худож. обкл. В. Є. Полковников]. – К. : Освіта, 1998. – 158, [2] с.
19. Дорогами і стежками історії України : збірка художніх творів: для мол. та серед. шк. віку / авт.-упоряд. М. Ф. Слабошпицький. – К. : Школа, 2002. – 222 с.

20. Слабошпицький М. Ф. 3 голосу нашої Клію : книга для читання / М. Ф. Слабошпицький. – К. : Махаон, 1999. – 278 с.
21. Історія України: Джерельний літопис / упоряд. В. І. Червінський [та ін.] ; ред. В. І. Червінський, М. І. Обушний. – К. : ДП "Дирекція ФВД", 2008. – 800 с.
22. Історія України від найдавніших часів до сьогодення : збірник док. і матеріалів / упоряд. І. Б. Автушенко [та ін.] ; заг. ред. А. П. Коцур, Н. В. Терес. – К. ; Чернівці : Книги-XXI, 2008. – 1100 с.
23. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби : навч. посіб. / упоряд. Тетяна Гошко ; [наук. ред. М. Капраль]. – Л. : Вид-во Укр. Католич. ун-ту, 2011. – 685 с.
24. Всесвітня історія. 6-11 кл. Документи. Матеріали / упорядники І. М. Скирда, А. М. Токарев – Х. : Ранок, 2011. – 288 с.
25. Історія України. 7–9 кл. Документи. Матеріали / упорядник І. М. Скирда. – Х. : Ранок, 2009. – 256 с.
26. Всесвітня історія. 9 клас. Книга для читання: Нова історія в художньо-літературних образах (кінець XVIII–XIX ст.) : посібник / І. Коляда, В. Милько, О. Кирієнко, Т. Матвійчук; за ред. М. Ю. Виговського. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. – 144 с.
27. Всесвітня історія. 9 клас : хрестоматія: док. і матеріали / за наук. ред. д-ра іст. наук, проф., засл. діяча науки і техніки І. І. Дробота; авт.-упоряд.: Коляда І. А. [та ін.]. – Т. : Підручники і посібники, 2010. – 63 с.
28. Коляда І. Хрестоматія. Всесвітня історія. 9 клас. / В. Коляда. – Тернопіль : Підручники та посібники, 2009. – 64 с.
29. Гриценко А. П. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 11 клас. В 3-х ч. / А. П. Гриценко – Харків : Вид. група «Основа», 2012. – Ч. 1. – 124 с.; Ч. 2. – 124 с.; Ч. 3. – 110 с.
30. Гриценко А. П. Всесвітня історія. 10 клас : календарне планування, профільний рівень, I семестр. Всесвітня історія. 11 клас : календарне планування, профільний рівень, I семестр / А. П. Гриценко // Історія та правознавство : наук.-метод. журн. – Х. : Основа. – 2011. – № 19/21. – С. 2-75.
31. Можаяева Г. В. Электронные ресурсы в историческом образовании: методическое пособие [Електронний ресурс] / Г. В. Можаяева, А. В. Фещенко : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Томский государственный университет ©2004-2015 ИДО ТГУ – Режим доступа: http://edu.tsu.ru/historynet/informatika/posobia/his_educ/ (дата звернення 30.03.2014) – Назва з екрана.
32. Электронная хрестоматия [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – 2002. – Режим доступа: http://www.historydocs.narod.ru/index_ukr.htm (дата звернення 29.09.2016) – Назва з екрана.

В. И. Абакумова, А. П. Гриценко

ФОРМИРОВАНИЕ У СТАРШЕКЛАССНИКОВ УМЕНИЙ ИСПОЛЬЗОВАТЬ ИНФОРМАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ В ПРОЦЕССЕ ПРИМЕНЕНИЯ УЧЕБНЫХ ХРЕСТОМАТИЙ ПО ИСТОРИИ

В статье анализируются основные положения формирования у старшеклассников умений использовать информационные ресурсы. Рассмотрены механизмы формирования умений при использовании бумажных и электронных хрестоматий, которые позволяют значительно улучшить результативность учебно-воспитательного процесса по истории. Проанализированы основные виды исторических хрестоматий и определены основные формы работы старшеклассников в условиях использования информационных ресурсов.

Ключевые слова: формирование умений, информационные ресурсы, хрестоматия, умения, информация, история.

THE FORMATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS SKILLS TO USE INFORMATION RESOURCES IN THE PROCESS ANTHOLOGIES OF EDUCATIONAL HISTORY

This article analyzes the main principles of forming senior pupils' abilities to use information resources. The mechanism of forming skills to use paper and electronic anthologies which can significantly improve the effectiveness of the educational process in history are dealt. The main types of historical anthologies and the main forms of senior pupils' work with the use of information resources are analyzed.

Keywords: formation of skills, information resources, skills, anthology, information, history.

УДК 372.4:035:398

О. О. Шрамко

ОБРЯДОВІ МОТИВИ СІВЕРЩИНИ

У статті розглянуто актуальність проблеми використання Сіверського краєзнавчого матеріалу як засобу соціалізації молодших школярів. Подано зразки регіонального обрядового матеріалу, який вчитель початкових класів може використовувати для ілюстрації та конкретизації, закріплення та поглиблення основного програмового матеріалу, для ознайомлення учнів з народним побутом, історією, етикетом, звичаями, віруваннями, обрядами.

Ключові слова: народна творчість, обрядовий фольклор, народний календар, колядка, щедрівка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Можливість використання усної народної творчості для формування соціокультурної компетентності в початковій школі обумовлена специфікою змісту форм словесної творчості українського народу. Діти добре сприймають фольклорні твори завдяки їх м'якому гумору, ненав'язливому дидактизму, знайомим і близьким життєвим ситуаціям.

Опора в навчально-виховній роботі на *регіональний краєзнавчий*, лінгвокраєзнавчий матеріал на уроках української мови ознайомлює молодших школярів з повсякденним життям, діяльністю українського народу, календарно-побутовою обрядовістю, народними знаннями, громадським побутом, промислами та ремеслами, усною народною творчістю. При цьому краєзнавчі відомості, які опрацьовуються, мають бути не уривчасті й розрізнені, а впорядковані в певну, логічно побудовану, завершену систему. Так, краєзнавчий матеріал, залучений до уроку, може використовуватись для ілюстрації та конкретизації основного програмового матеріалу; актуалізації знань учнів, їхнього чуттєвого досвіду; збудження інтересу учнів до нової теми; перевірки міцності й усвідомленості знань і вмінь учнів; закріплення та поглиблення вивченого матеріалу; розвитку самостійності учнів і підвищення їхньої активності; зв'язку навчання з життям.

Зосередження уваги на окремих регіональних і локальних складниках фольклорного масиву дає можливість глибше пізнати народну словесну традицію окремих місцевостей з урахуванням географічно-територіальних особливостей, культурно-історичних, суспільно-політичних та національних факторів. Під їх впливом відбувається етико-естетичний розвиток дітей: формуються різні етичні якості, поняття про норми поведінки в сім'ї, суспільстві, здійснюється закладаються основи для розвитку в школярів патріотичних почуттів.

Завдяки фольклорній спадщині ми можемо ознайомитися з побутом далеких і близьких поколінь українців, уявити їх свята і будні, сповнені магічних і захопливих обрядів. А це, у свою чергу, неможливо без передавання молодому поколінню багатства духовної культури народу, його ментальності, своєрідності світогляду і формування національної свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Про доцільність вивчення народної поезії в межах однієї народності наголошував